

NHỮNG THÀNH TỰU VỀ KIẾN TẠO KHÔNG GIAN THƯ VIỆN HIỆN ĐẠI CỦA TRUNG QUỐC TRONG THẬP KỶ VỪA QUA

Năm 2017, cả thế giới sống sờ trước một thư viện Tân Hải Thiên Tân rất độc đáo và đẹp đến choáng ngợp, trở thành một điểm đến của khách du lịch trong và ngoài nước tới Thiên Tân, Trung Quốc. Năm 2022, thư viện Vũ Hán được tiếp tục khánh thành, lại một lần nữa trong vô số lần, giới thư viện thế giới ngạc nhiên và ngây ngất về không gian thư viện đẹp và khác lạ, vượt ngoài sức hình dung của mọi người về một không gian học tập và kiến tạo trong các khu vực thư viện công cộng và trường sở truyền thống. Không chỉ như thế, các thư viện cũ cũng được cải tạo với không gian thân thiện với người đọc nhưng cũng hết sức đẹp đẽ như thư viện Đại học Thanh Hoa, thư viện Đại học Chính pháp Hoa Đông, thư viện Đại học Giao thông Thượng Hải,... Chúng không chỉ trở thành những thiết chế văn hóa thực thụ mang hơi thở của văn hóa Trung Hoa mà còn mang biểu tượng của kỷ nguyên số. Điều gì đã làm nên những thay đổi mang tính cách mạng và đột phá lớn như vậy trong việc biến các thư viện hiện đại Trung Quốc thành những điểm đến thực sự?

1. ĐỔI MỚI CƠ CHẾ PHÁT TRIỂN HỆ THỐNG THƯ VIỆN

Kể từ khi bắt đầu bước vào cải cách kinh tế từ năm 1978 đến nay, Trung Quốc đã đạt được nhiều thành tựu trong mọi lĩnh vực, trong đó có sự phát triển đáng kinh ngạc của hệ thống thư viện Trung Quốc. Chính phủ Trung Quốc đã đề ra cơ chế “Công tư kết hợp” trong việc xây dựng và thúc đẩy phát triển hệ thống thư viện công cộng ở Trung Quốc, mà trong đó có sự phát triển cả về lượng và chất của các thư viện nông thôn, từ đó thúc đẩy xã hội học tập, đưa văn hóa đọc của người Trung Quốc lên một tầm cao mới, đưa các thư viện trở thành những điểm đến, những điểm truy cập và học tập để

nâng cao tri thức của cộng đồng. Cơ chế “Công - tư kết hợp” đã đóng góp quan trọng trong việc xây dựng các thư viện nông thôn trở nên khang trang, phong phú tư liệu và mức độ truy cập tài nguyên tri thức. Đồng thời, cơ chế này cũng thúc đẩy việc phát triển hạ tầng cơ sở thư viện tại các khu vực thành thị lên một tầm cao mới. Bên cạnh đó, cơ chế “Công tư kết hợp” còn thúc đẩy sự phát triển của các tư duy sáng tạo trong kiến tạo các không gian thư viện truyền thống chuyển dịch thành những không gian thư viện đa dạng hơn trong kiến trúc.

Việc đổi mới cơ chế phát triển hệ thống thư viện đã đa dạng hóa các nguồn lực đầu tư vào hệ thống thư viện, thúc đẩy chuyển đổi hệ thống thư viện Trung Quốc truyền thống sang hệ thống thư viện hiện đại, trong đó các thư viện truyền thống vẫn được ưu tiên bảo tồn. Kết quả là, điều này đã tạo ra một cuộc cách mạng thực sự cho ngành thư viện Trung Quốc, khiến cả thế giới phải kinh ngạc. Người ta đã và đang chứng kiến sự bùng nổ trong kiến tạo không gian ở các thư viện Trung Quốc trong khoảng 15 năm trở lại đây. Các không gian trong kiến trúc thư viện hiện đại ở Trung Quốc được bố trí rất sang tạo và đẹp mắt, đồng thời tạo sự thân thiện và tiện ích tối ưu cho người sử dụng thư viện. Hiện nay, Trung Quốc có siêu thư viện Tân Hải Thiên Tân được xếp hạng là một trong những thư viện có không gian đẹp nhất thế giới với kiến trúc hình con mắt. Một thư viện khác ở Trung Quốc cũng gây choáng ngợp không kém với những kệ sách xoáy tròn ốc tưởng như bất tận là Thư viện Quốc gia Bắc Kinh, đẹp về kiến trúc và sạch về cảnh quan. Thư viện Đại học Sán Đầu ở Quảng Đông (Trung Quốc) đã được xem là một trong số những thư viện đại học đẹp nhất châu Á với dáng vẻ của một cuốn sách. Và còn nhiều thư viện hiện đại khác nữa ở Trung Quốc cũng đang trở thành những điểm đến đầy thu hút.

2. KIẾN TẠO KHÔNG GIAN THƯ VIỆN HIỆN ĐẠI Ở TRUNG QUỐC

2.1. Xây dựng cảnh quan không gian kiến trúc

Việc xây dựng và sửa sang các thư viện có không gian đẹp ở Trung Quốc đều bắt nguồn từ ý tưởng sáng tạo và định hình không gian theo người đọc (People - oriented) thay vì lấy sách định hình không gian (Book - oriented). Các nhà quản trị thư viện Trung Quốc nhận thấy nhu cầu của người đọc tới thư viện đã có những thay đổi do những thay đổi về tiêu chuẩn sống, những thay đổi của thời đại. Kiến trúc thư viện cần cung cấp cho người đọc những không gian tiện ích và thuận lợi tối đa cho việc đọc. Đồng thời, kiến trúc thư viện cũng phải cung cấp được những ý tưởng không gian phù hợp với những thay đổi trong thư viện như thay đổi về không gian số, tài nguyên số. Do vậy, kiến tạo không gian thư viện ở Trung Quốc được các nhà quản thủ thư viện nghiên cứu rất tỉ mỉ và cẩn trọng. Ý tưởng về không gian thư viện Trung Quốc phải luôn bám sát thực tiễn của thời đại cũng như nhu cầu của người đọc nhưng không được làm mất đi tính thẩm mỹ cũng như tính biểu tượng văn hóa của thiết chế thư viện.

Năm 2008, Tiêu chuẩn Xây dựng thư viện công (Public Library Construction Standards) được Chính phủ Trung Quốc ban hành đã thiết lập giai đoạn đầu tiên cho kiến tạo không gian thư viện một cách có hệ thống và bài bản. Năm 2016, các tiêu chuẩn này được nâng cấp lên thành Bộ luật Thiết kế Thư viện công cộng, mà trong đó, các công nghệ về xây dựng cũng như phát triển ý tưởng không gian, quản trị không gian thư viện mềm dẻo và phù hợp thực tiễn được thúc đẩy. Điều đó cho thấy, kiến trúc thư viện không còn là việc làm của riêng các quản thủ thư viện, đã có sự chung tay của các kiến trúc sư trong kiến trúc bên ngoài cũng như nội thất bên trong của thư viện và bên hỗ trợ lớn nhất là Chính phủ Trung Quốc. Họ thực sự xem

trọng sự phát triển của hệ thống thư viện như một phần của thúc đẩy văn minh vật chất cũng như văn minh tinh thần của quốc gia. Việc ban hành Bộ luật về Thiết kế thư viện công cộng cũng cho thấy Chính phủ Trung Quốc xem sự phát triển của thư viện là yếu tố thực sự thúc đẩy phát triển giáo dục và xã hội. Hiện nay, kiến trúc thư viện trở thành một phần quan trọng trong kiến trúc đô thị tại các thành phố lớn ở Trung Quốc.

Sự gắn kết của các thư viện với các công ty thiết kế/kiến trúc tương đối khăng khít và Bộ luật Thiết kế Thư viện công cộng 2016 của Trung Quốc đã trở thành cầu nối giữa họ. Thư viện Quốc gia Trung Quốc tại Bắc Kinh đã có sự đột phá trong việc kết hợp với kiến trúc sư Jurgen Engel và công ty tư vấn thiết kế KSP, thiết kế không gian sử dụng hình xoáy tròn ốc ngược, tạo cảm giác cho người đến thư viện về sự phát triển tri thức ngày một rộng lớn hơn, Một trong số những sự kết hợp khác là thư viện Tân Hải Thiên Tân được khánh thành năm 2017, trở thành một trong số những thư viện có không gian đẹp nhất thế giới với kiến trúc con mắt độc đáo. Ngay sau khi khánh thành, thư viện Tân Hải Thiên Tân đã trở thành một điểm đến không chỉ của người sử dụng thư viện mà còn cả của các khách du lịch trong và ngoài Trung Quốc bởi vẻ đẹp và độc đáo trong kiến trúc cảnh quan của thư viện. Trên cơ sở của sự kết hợp, MVRDV, công ty kiến trúc đã thiết kế thư viện Tân Hải Thiên Tân, tiếp tục giành được quyền thiết kế kiến trúc cho Thư viện trung tâm của Vũ Hán, Trung Quốc với ý tưởng không gian kiểu 'hẻm núi - sách' (canyon - books). Và Thư viện Vũ Hán được hoàn thành với một không gian kiến trúc thư viện như trong phim trường (Studio space) với cảm giác hàng núi tài liệu chất chồng. Tương tự như vậy, Snohetta, một trong những công ty thiết kế kiến trúc hàng đầu châu Á, đã thiết kế Thư viện thành phố Bắc Kinh với không gian mang đậm hơi thở của kỷ nguyên số, đồng thời kết hợp các cầu thang gỗ rộng để du khách và người dùng thư viện

có được một không gian tiện nghi và thoải mái. Nó đã được xem là một trong những thư viện có không gian đọc tối ưu nhất với người dùng. Có thể thấy rằng, cảnh quan kiến trúc cho không gian thư viện hiện đại tại Trung Quốc được kết hợp từ các mô phỏng yếu tố thiên nhiên, kết hợp hài hòa với nội thất tiện nghi đã tạo nên những không gian vật lý vừa gần gũi với người sử dụng thư viện vừa đạt được sự yên tĩnh tối ưu cũng như mở ra sự rộng lớn của tri thức trước mắt người dùng thư viện. Các kiến trúc sư cũng sử dụng những loại chất liệu như kính, gương trong không gian thư viện để làm tăng độ rộng của không gian, đưa đến cảm giác bất tận. Chúng ta sẽ thấy ngỡ như mình lạc vào mê cung của tri thức với những khối sách hiện diện ở bất cứ đâu trong thư viện. Bên cạnh đó, kiến trúc thư viện Trung Quốc cũng được các kiến trúc sư đưa vào những đặc trưng văn hóa vùng miền như Thư viện Dương Châu được đưa vào không gian những cây cầu vòm, đặc trưng kiến trúc vùng Dương Châu. Cảnh quan kiến trúc Thư viện thành phố Bắc Kinh theo ý tưởng bầu trời cũng thể hiện sự tự do trong xây dựng không gian thư viện của các quản thủ thư viện Trung Quốc. Tất cả những thể hiện trên trong cảnh quan thư viện hiện đại tại Trung Quốc cho thấy sự thoát ly khỏi khuôn thước cứng nhắc theo phong cách và chuẩn mực nhất định cho các không gian đọc cố hữu của thế giới trước đây. Chúng gần như đã trở thành những biểu tượng văn hóa của khu vực mà không phá vỡ cảnh quan kiến trúc đô thị chung của vùng, miền.

2.2. Kiến tạo không gian sáng tạo (makerspace)

Song song với việc kiến tạo cảnh quan kiến trúc theo hướng mới, các thư viện hiện đại Trung Quốc cũng nghiên cứu và kiến tạo không gian đọc/làm việc thành những không gian chuyên biệt, trang bị tiện ích công nghệ tối ưu cho học tập, nghiên cứu, dễ dàng truy cập tri thức, kiến tạo tri thức và văn hóa. Do

đó, không gian đọc trong thư viện hiện đại đã được đặt ra nhiều yêu cầu hơn cho phù hợp với thực tiễn. Hiện nay, các nhà quản thủ thư viện Trung Quốc không chỉ nỗ lực trong việc mở rộng và làm đẹp không gian vật lý cho người sử dụng thư viện thông qua cảnh quan kiến trúc mà họ cũng nỗ lực hết sức trong việc tạo ra không gian sáng tạo (makerspace). Ở Trung quốc, không gian đọc đã được chuyển hướng theo không gian sáng tạo từ nhiều năm nay, trở thành không gian chủ đạo trong các thư viện hiện đại của hệ thống thư viện công cộng cũng như hệ thống thư viện của các cơ sở học tập nghiên cứu. Việc tạo lập không gian sáng tạo cũng nhận được sự quan tâm đặc biệt từ Chính phủ Trung Quốc. Tháng 1/2015, trong Hội nghị điều hành của Ủy ban nhà nước Trung Quốc, Thủ tướng Trung Quốc Lý Khắc Cường đã nhấn mạnh tới tầm quan trọng của không gian sáng tạo và đã hứa Chính phủ sẽ hỗ trợ mạnh mẽ trong việc thúc đẩy phát triển không gian nói trên trong các thư viện [3]. Hội nghị Thư viện thường niên Trung Quốc năm 2016 đã phải mở thêm một diễn đàn phụ chuyên biệt về thiết lập không gian sáng tạo trong thư viện do mức độ quan tâm và chú trọng của các thư viện về xây dựng không gian này. Bên trong không gian sáng tạo, các thiết bị công nghệ hiện đại được trang bị với mức độ thuận tiện nhất cho người sử dụng thư viện như hệ thống máy tính cá nhân, thiết bị thông minh, các loại máy in 3D, máy in thông thường, thiết bị đọc tài nguyên số nhỏ gọn, đường truyền internet tốc độ của công nghệ 5G, các thiết bị mô phỏng thiết kế, các thiết bị truyền dẫn đa cực, đơn cực phục vụ hội thảo, hội họp từ nhiều điểm trên thế giới,... Họ có thể nhận được hỗ trợ các thiết bị nói trên nếu cần hoặc người sử dụng thư viện có thể lựa chọn những thiết bị công nghệ tối ưu mà thư viện cung cấp, giúp họ thúc đẩy quá trình học tập và làm việc một cách hiệu quả. Mức độ trang bị thiết bị công nghệ trong không gian sáng tạo cũng khác nhau theo chức năng của thư viện. Ví dụ như thư viện

công cộng sẽ tập trung vào các thiết bị công nghệ về internet, truy cập và chia sẻ các giá trị cộng đồng, trang bị phần mềm phục vụ cộng đồng; thư viện trường sở sẽ trang bị các thiết bị và tiện ích liên quan đến giáo dục, hội thảo, đào tạo, thực nghiệm; thư viện nghiên cứu sẽ trang bị các thiết bị thông minh và những tiện ích phục vụ cho thí nghiệm, thực nghiệm, nghiên cứu, hội thảo, hội họp những cuộc gặp, những cuộc bảo vệ khoa học từ khắp thế giới. Người dùng thư viện sẽ tiếp cận công nghệ hoặc công cụ trong không gian sáng tạo với chi phí thấp hoặc không có chi phí. Nhờ vậy, không gian sáng tạo trong các thư viện hiện đại ở Trung Quốc đã trở thành nơi kiến tạo tri thức một cách dễ dàng nhất đối với người dân Trung Quốc. Không gian sáng tạo tại các thư viện Trung Quốc đã phá vỡ những quan niệm cũ về không gian đọc, thúc đẩy người dùng thư viện học tập, sáng tạo và lao động tri óc trên cơ sở hỗ trợ tối đa từ các dịch vụ tiện ích công nghệ của thư viện. Kết quả của việc thúc đẩy phát triển các không gian sáng tạo là các thư viện hiện đại ở Trung Quốc trở thành những điểm truy cập tri thức cộng đồng thực sự hiệu quả, đóng góp không nhỏ vào sự phát triển kinh tế - xã hội của Trung Quốc.

Như vậy, có thể thấy rằng, trong nhiều năm qua, hệ thống thư viện Trung Quốc đã được quan tâm và đầu tư rất nhiều trong việc kiến tạo không gian thư viện cả về hình thức (cảnh quan kiến trúc) lẫn chất lượng (tiện ích công nghệ và hạ tầng thông tin). Các thư viện hiện đại với cảnh quan kiến trúc đẹp và khác biệt ấy không chỉ là điểm nhấn trong tổng thể kiến trúc đô thị của Trung Quốc mà còn trở thành điểm đến thú vị của cộng đồng, thu hút đông đảo công chúng tới truy cập tri thức. Những thành tựu trong kiến tạo không gian thư viện của hệ thống thư viện Trung Quốc đã định hình lại suy nghĩ của các quản thủ thư viện thế giới về một không gian đọc/không gian sáng tạo sang một tầm cao mới, đồng thời định nghĩa lại cách người sử dụng thư viện trải nghiệm

không gian đọc. Sự phát triển đáng kinh ngạc của hệ thống thư viện Trung Quốc đã trở thành điểm sáng trong bức tranh phát triển chung của hệ thống thư viện thế giới trong bối cảnh kỷ nguyên số hiện nay.

Trần Thị Kiều Nga

(Viện Thông tin KHXH- Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam)

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Cao F, Wu S, Stvilla B (2020) Library makerspace in China: A Comparison of public, academic and school libraries, *Journal of Librarianship and Information Sciences* 52(4), 1-15
2. Fu P, Li L, Xie X (2022) Reconstructing makerspace in China: Mass innovation space and the transformative creative industries, *Humanities & Social Sciences Communications*
https://www.researchgate.net/publication/364247344_Reconstructing_makerspaces_in_China_mass_innovation_space_and_the_transformative_creative_industries
3. Gao W, Liu P, Liang ZH, et al. (2017) Status quo of maker spaces in main urban area of Chengdu. *Journal of Landscape Research* 9(4): 32-36.
4. Li M, Fan W, Luo X (2018) Exploring the development of library makerspaces in China
https://www.researchgate.net/publication/326858285_Exploring_the_development_of_library_makerspaces_in_China
5. Lin X (2013) Top 10 most beautiful campus libraries in China, China.org.cn
http://www.china.org.cn/top10/2013-12/13/content_30838838_10.htm
6. Qi C, Yang Z, Chen X (2023) Study on the Progress of Library construction research in China Based on Bibliometrie Analysis, *IC-CREM 2023*, 298 - 309
7. Xinwen X, Hu Z, Davydova I, et al (2023) Analysis of Project Activities of Libraries of the People's Republic of China, 2nd International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities (SCIA - 2023), November 9, 2023.
<https://ceur-ws.org/Vol-3608/paper14.pdf>